

Ігор ПРИХОДЬКО,

доктор психологічних наук, професор,
начальник науково-дослідного центру службово-бойової діяльності
Національної гвардії України, Національна академія Національної гвардії
України, м. Харків

Олександр КОЛЕСНИЧЕНКО,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний центр Національної гвардії України, Національна академія
Національної гвардії України, м. Харків

Яніна МАЦЕГОРА,

кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник,
Науково-дослідний центр Національної гвардії України, Національна академія
Національної гвардії України, м. Харків

Сергій ЧИЖЕВСЬКИЙ,

начальник відділу психологічного забезпечення Головного управління
Національної гвардії України,
Головне управління Національної гвардії України, м. Київ

МОБІЛЬНИЙ ЦЕНТР ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ

У статті обґрунтовано мету, основні завдання та функціональне призначення мобільного центру психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю. На прикладі організації психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України розглянуто основні заходи психологічної роботи, які можна проводити з особовим складом з використанням створеного мобільного центру психологічного супроводу на різних етапах виконання службово-бойових завдань: підготовчому (перед відбуттям у район виконання завдань); етапі безпосереднього виконання завдань; завершальному етапі (після виконання завдань при поверненні у пункт постійної дислокації).

Ключові слова: екстремальна діяльність, мобільний центр, психологічний супровід, військовослужбовці.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Військовослужбовці Національної гвардії України (НГУ), діяльність яких відбувається в

екстремальних умовах, протягом тривалого часу виконують службово-бойові завдання (СБЗ) у відриві від пунктів постійної дислокації (ППД): це участь у забезпеченні громадської безпеки та охорони громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян; ліквідації групових порушень громадського порядку та масових заворушень; захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом та інших заходах. Унаслідок виконання цих СБЗ в особового складу з'являються різні ознаки психічних реакцій та станів, що, у цілому, негативно відбивається на якості здійснення професійної діяльності, зниженні рівня психологічної безпеки особистості, погіршення фізичного та психічного здоров'я.

Крім того, протягом останніх чотирьох років особовий склад НГУ приймає безпосередню участь у проведенні антитерористичної операції (АТО) на сході України. На даний час військовослужбовці НГУ несуть службу на блок-постах, взводних опорних пунктах, які розташовані на достатньо великій відстані від тимчасових пунктів дислокації. У зв'язку з цим, організація та проведення заходів психологічного супроводу службово-бойової діяльності (СБД) військовослужбовців НГУ викликає певні труднощі для діяльності суб'єктів психологічної служби.

У зв'язку з вищевикладеними даними, виникла необхідність у розробці мобільного центру психологічного супроводу (МЦПС) службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ, які виконують СБЗ у відриві від ППД, науковому обґрунтування змісту та засобів проведення психологічної роботи, їх апробації та практичного впровадження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У вітчизняній науці за останні двадцять років вирішенню проблем психологічного супроводу професійної діяльності в екстремальних умовах приділялася значна увага. Зокрема, це були дослідження: психофізіологічного забезпечення

працездатності корабельних спеціалістів в екстремальних умовах (М. С. Корольчук, 1997), морально-психологічного стану військ та його оцінки (М. Й. Варій, 1998), акмеологічного аспекту управлінської діяльності військових кадрів (О. Д. Сафін, 1998), теорії і практики психологічної допомоги потерпілим від катастроф (С. І. Яковенко, 1998), професійної деформації співробітників органів внутрішніх справ (ОВС) (В. С. Медведєв, 1999), професійного стресу працівників ОВС (О. В. Тімченко, 2003), конфліктів у діяльності працівників ОВС та шляхи їх подолання (І. В. Ващенко, 2003) теоретико-психологічних засад управління персоналом ОВС (В. І. Барко, 2004), соціально-психологічних основ збереження психічного здоров'я військових (Є. М. Потапчук, 2004), психологічних закономірностей адаптації особистості до особливих умов діяльності (О. Р. Охременко, 2005), соціально-психологічного забезпечення функціонування аеромобільних військових підрозділів в умовах збройних конфліктів (В.В. Стасюк, 2005), психологічного впливу командира на підлеглих у військово-професійної діяльності (О. А. Матеюк, 2006), психологічних аспектів саморегуляції рятувальників (Г. С. Грибенюк, 2007), професійного розвитку фахівців екстремального профілю (В. О. Лефтеров, 2009), психології стресостійкості особистості (В. М. Корольчук, 2009), психології професійного становлення офіцера (В. І. Осьодло, 2013), психологічної безпеки фахівців екстремальних видів діяльності (І. І. Приходько, 2014), морально-психологічного забезпечення миротворчих підрозділів (В. І. Алещенко, 2014), акмеологічних аспектів розвитку правоохоронців (О. І. Кудерміна, 2014), екстреної психологічної допомоги постраждалим в умовах надзвичайної ситуації (Н. В. Оніщенко, 2015) та багато ін. У працях науковців визначено основні принципи, методи, засоби, заходи, технології проведення психологічної роботи з персоналом ризиконебезпечних професій у звичайних та екстремальних умовах. Однак питання створення МЦПС професійної діяльності фахівців екстремального профілю та наукового обґрунтування його функціонального призначення не було предметом спеціального дослідження.

Метою статті є розроблення та наукове обґрунтування необхідності створення мобільного центру психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю, а також визначення завдань, змісту, засобів та заходів проведення психологічної роботи з використанням обладнання мобільного центру.

Виклад основного матеріалу дослідження. На прикладі виконання службово-бойових завдань військовослужбовцями НГУ коротко розглянемо основні поняття психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю. Так, протягом останніх років в НГУ розроблено ряд нормативно-правових документів, які регламентують його організацію та основні завдання психологічної служби [1; 2]. Під системою психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю ми розуміємо комплекс психодіагностичних, психоформуєчих, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, спрямованих на вивчення та розвиток у фахівців професійно важливих психологічних якостей, підтримання та відновлення позитивних психічних станів, необхідних для успішного виконання покладених завдань у звичайних та екстремальних умовах, збереження високого рівня психологічної безпеки, запобігання виникненню професійної деформації [3, с. 218–219]. Структурними елементами цієї системи є:

нормативно-правове забезпечення психологічної роботи з персоналом у звичайних та екстремальних умовах діяльності;

професійна орієнтація кандидатів для вибору екстремального виду діяльності;

професійний психологічний відбір кандидатів для здійснення екстремального виду діяльності;

психологічний супровід професійної діяльності фахівців екстремального профілю [3].

Психологічний супровід професійної діяльності фахівців екстремального профілю – це система психологічних заходів, спрямованих на формування

психологічної готовності та психологічної стійкості особистості до впливу стресових факторів, психологічної надійності під час виконання завдань в екстремальних умовах, запобігання виникнення негативних психічних реакцій та станів, надання необхідної екстреної психологічної допомоги, збереження та відновлення високого рівня психологічної безпеки особистості фахівців екстремального профілю [4, с. 45]. Структурними елементами цієї системи є:

психологічна підготовка фахівців для здійснення професійної діяльності у звичайних та екстремальних умовах;

цілеспрямований психологічний підбір фахівців для конкретної професійної діяльності в екстремальних умовах;

психологічна допомога та підтримка фахівців під час виконання професійної діяльності в екстремальних умовах;

психологічна діагностика особистості для виявлення можливих ознак негативних психічних реакцій та станів після завершення професійної діяльності в екстремальних умовах;

психологічна допомога та психологічна реабілітація фахівців, які цього потребують, після завершення професійної діяльності в екстремальних умовах;

психологічна експертиза осіб, які цього потребують, для подальшого здійснення професійної діяльності в екстремальних умовах;

психологічний моніторинг фахівців, які здійснювали професійну діяльність в екстремальних умовах, та виявлення осіб з ознаками ПТСР та інших психічних розладів [4].

Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ в екстремальних умовах організовується на трьох етапах: підготовки до виконання СБЗ, під час виконання та після завершення виконання СБЗ з урахуванням чисельності особового складу та специфіки завдань служби, у тому числі розташування підрозділів [5].

Для проведення заходів психологічного супроводу у районах виконання СБЗ (за межами ППД) призначаються мобільні групи психологічної підтримки, а у пунктах тимчасової дислокації військових частин (підрозділів)

розгортаються пункти психологічної допомоги та призначається їх адміністрація [6]. Так, до складу мобільних груп психологічної підтримки в районі проведення АТО, адміністрації пунктів психологічної допомоги призначаються військові психологи, а також можуть призначатися капелани, лікарі-психіатри НГУ.

Для виконання завдань, покладених на мобільні групи психологічної підтримки, використовуються мобільні центри психологічного супроводу СБД військовослужбовців НГУ, які призначені для проведення таких основних заходів:

забезпечення належних умов проведення психологічної роботи поза ППД;

психологічного вивчення (психодіагностики) особового складу, який планується залучатися до виконання СБЗ поза межами ППД, із використанням автоматизованого психодіагностичного мультикомплексу “Психодіагностика”;

цільової психологічної підготовки військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах;

визначення психологічної готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах (ризик) з використанням методик експрес-діагностики;

вивчення особливостей соціально-психологічного клімату у військових колективах;

психологічної підтримки та психологічної допомоги (індивідуальне та групове консультування, проведення дебрифінгів) особовому складу, що виконують СБЗ в екстремальних умовах, який цього потребує;

участь у проведенні розслідувань надзвичайних подій зі складанням довідки про психологічні аспекти надзвичайної події;

психологічної експертизи військовослужбовців для визначення професійної придатності до подальшого виконання СБЗ в екстремальних умовах;

психодіагностики військовослужбовців після виконання СБЗ в екстремальних умовах та визначення осіб, які потребують посиленої психологічної уваги;

психологічного відновлення особового складу після виконання СБЗ в екстремальних умовах для підвищення рівнів психологічної безпеки особистості та психологічної готовності особового складу для виконання СБЗ в екстремальних умовах.

Для виконання вищевказаних заходів психологічної роботи на замовлення психологічної служби Головного управління НГУ в 2017 р. науково-дослідним центром (НДЦ) службово-бойової діяльності НГУ були розроблені та науково обґрунтовані засоби, які структурно включені до мобільного центру психологічного супроводу СБД військовослужбовців НГУ (рис. 1).

Рисунок 1 – Мобільний центр психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

МЦПС створювався шляхом переобладнання автобуса (БАЗ “Еталон”, “Богдан”), він обладнаний організаційно-офісною технікою, персонально-обчислювальною технікою, приладами біологічного зворотного зв’язку (рис. 2). Зовнішня обшивка автобуса залишилася без змін, але був змінений колір, який став камуфльованим під штатну автомобільну техніку військової частини НГУ. Технічна експлуатація МЦПС дозволяє його щорічне цілодобове використання

та забезпечує можливість роботи за різних кліматичних умов, притаманних території України, та за температури навколишнього середовища від - 40°C до + 50°C.

Рисунок 2 – Обладнання мобільного центру психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

Салон автобуса обладнаний кліматичним устаткуванням (комбінованою системою опалювання, системою кондиціонування та іонізації повітря) для забезпечення комфортного проведення заходів психологічної роботи та максимального досягнення їх ефективності. У салоні автобуса були демонтовані штатні сидіння та поручні для пасажирів, а також перероблене на більш м'яке освітлення салону (рис. 3).

Рисунок 3 – Салон мобільного центру психологічного супроводу службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

Підлога (сірого кольору, прорезинена, неслизька) була вирівняна по всій площині, стіни та стеля обшиті ковроліном (м'яким матеріалом) світлого кольору; стіни, стеля облаштовані з додатковою шумо-теплоізоляцією товщиною не менше 50 мм. Вікна штатні з травмобезпечного скла, тоновані з прозорістю не більше 10 %, із захисними ролетами світлого кольору. Робоча зона водія та старшого машини відгороджена від салону стаціонарною перегородкою, яка забезпечена надійним кріпленням та окрашена у колір салону. Додатково у салоні була розміщена меблева шафа із комплектацією: 1 електричним чайником та одноразовим посудом (на 150 осіб), автомобільним холодильником (для збереження продуктів харчування: фруктів, печива, цукерок тощо).

Салон поділений на дві зони для проведення: індивідуальної психологічної роботи (№ 1) та групової психологічної підготовки (№ 2).

В зоні № 1 салону МЦПС були встановлені персональні електронно-обчислювальні машини (ПЕОМ), офісна оргтехніка (ноутбук, багатофункціональний пристрій (БФП), мультимедійний проектор, стереоакустична система), які комутовані таким чином, щоб забезпечувати:

створення єдиної мережі (через Wi-Fi), з можливістю підключення один до одного;

вивід інформації на друк БФП;

одночасну трансляцію матеріалу з центрального комп'ютера;

прийом сигналу інтернет-зв'язку;

збереження всієї інформації на переносному жорсткому диску на 2 Тб, який обладнаний захистом Armor A65 та перевірений на ударостійкість американського військового стандарту MIL-STD-810G 516.6;

подачі аудіо сигналу з ноутбука на зовні, а також використання на зовні радіо мікрофонів.

В зоні № 2 салону МЦПС було встановлено та обладнано:

інтернет із Wi-Fi роутером (рекомендовано CDMA3/4G "інтертелеком");

вздовж задньої стіни меблева шафа для книг, канцелярського приладдя, а також: ручна канатна лебідка з вантажопідйомністю понад 1500 кг; комплект мотузок (статичні, страховочні, альпіністські, виготовлені із 100 % капрону) діаметром 8 мм – 50 м.; 10 мм – 100 м.; 12 мм – 100 м.; комплект складальних стендів на брезентовій основі із кріпленням на металевій конструкції (розміром 1,5 м на 1 м, сірого кольору) – 4 одиниці; комплект металевої конструкції літнього навчального класу із кріпленням брезентового даху (кольору хакі) з можливістю одночасного розміщення до 15 осіб на складних рибацьких кріслах, переносного проектору з екраном, проектору;

на протилежній стороні від задніх дверей тумба з відсіками для вертикального розміщення 15 нетбуків (10 дюймів, у м'яких сумках-чохлах), відсік замикається встановленим зверху БФП (принтером, сканером, копіром) лазерним, чорно-білим, Wi-Fi (із забезпеченням його надійного кріплення);

по центру стіл (із заокругленими кутами);

навколо столу м'які дивани;

автомобільна магнітола (з підтримкою навігації GPS, програмне забезпечення “Навітел” з картою України) з встановленою акустикою по салону;

ноутбук (з функціональним призначенням щодо опрацювання графіки та відеоматеріалу), 15 дюймів, з веб-камерою);

складні крісла (рибацького типу у чохлах зеленого кольору) – 15 одиниць;

похідні (складні, туристичні) столики – 4 одиниці;

килимок (каремат) 180х55см, 8мм – 20 одиниць;

мобільна автономна акустика (мобільні колонки PMQ15AMFQ-V2BP-VT – з USB/SD роз'ємом, 5 смуг еквалайзера, ЖК-дисплеєм, FM-радіо, акумулятором, Bluetooth, 2 безпроводними мікрофонними системами, дистанційне управління, потужність 300 Вт) – 2 одиниці;

трансформатор напруги до 6 кВт;

екран, який закріплений на задній торцевій частині салону із механізмом повернення;

екран 120-дюймовий мобільний переносний на тринозі;

портативний мультимедійний проектор (з Wi-Fi та підключенням до акустики салону автобусу), який кріпиться всередині салону на стелі, можливістю швидкого демонтажу та встановлення на штативі на ззовні;

цифрова фотокамера із сумкою для транспортування, штативом, комплектом карт пам'яті 2 шт. по 64 Гб;

фільтр-подовжувач електричної мережі (на 5 споживачів), 10 м – 3 одиниці;

побутовий подовжувач електричної мережі на котушці (на 4 користувача) 40 м – 2 одиниці;

мегафон (рупор) – 2 одиниці;

переносний фліпчарт – 1 одиниця (з комплектом кольорових фломастерів та магнітів).

Крім того, штатні відсіки для багажу були обладнані висувними ящиками для розміщення (рис. 4):

перетворювача напруги (ємнісного) для забезпечення автономного функціонування електричного обладнання;

дизельного генератора з потужністю, що забезпечує якісну роботу обладнання;

Рис. 4. Засоби для забезпечення роботи та автономного функціонування електричного обладнання мобільного центру психологічного супроводу (підтримки) службово-бойової діяльності військовослужбовців НГУ

блоку автоматичного перетворення та розподілу напруги; комплекту шанцевого інструменту: сокира, ножівка для дерева, лопата та ін.

Отже, на першому етапі психологічного супроводу СБД військовослужбовців НГУ з використанням МЦПС можуть проводитися такі основні заходи психологічної роботи.

1. Психологічна підготовка:

з використанням ПЕОМ та мультимедійного обладнання (відеофільми, презентації) проводиться навчання особового складу (о/с): розпізнаванню основних ознак негативних психічних реакцій та станів; аутогенним способам психологічної підтримки, прийомам самоконтролю та саморегуляції психоемоційного стану; прийомам першої психологічної само- та взаємодопомоги; про можливість виникнення негативних психічних наслідків бойової діяльності для психіки у майбутньому та шляхів їх подолання;

використання психологічної смуги перешкод у рамках проведення занять з бойової та спеціальної підготовки (комплект мотузок альпіністський);

у ППД на вибір проводяться авторські тренінги “Формування та відновлення психологічної безпеки особистості”, “Мотиваційні ресурси життєстійкості”, “Формування психологічної готовності до екстремальної діяльності”, “Формування психологічної готовності до ризику” [7];

у польових умовах психологічний тренінг “Створення команди” для об’єднання колективу, проведення групової роботи, надання взаємодопомоги [8].

2. Перевірка психологічної готовності о/с до виконання СБЗ в екстремальних умовах проводиться (за наявністю часу) в ППД в автоматизованому режимі (у комплекті є 15 ПЕОМ) психодіагностика військовослужбовців з метою визначення психологічної готовності до екстремальної діяльності, готовності до ризику. Для цього в науково-дослідному центрі (НДЦ) розроблений автоматизований психодіагностичний мультикомплекс “Психодіагностика”, складовими якого є субкомплекси

“Професійний психологічний відбір” для визначення психологічного профілю особистості [9], “Психологічна готовність особистості до екстремальної діяльності” [10], “Психологічна готовність особистості до ризику” [11]. За результатами проведеної роботи психологами пропонуються рекомендації командирам підрозділів по формуванню складу взводних опорних пунктів, блокпостів, військових нарядів, варт, екіпажів бойових машин та ін. підрозділів.

При ліміті часу для визначення психологічної готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах може проводитися експрес-діагностика вже в польових умовах. Для цього в НДЦ розроблені експрес-методики “Психологічна готовність особистості до екстремальної діяльності” [10] і “Психологічна готовність особистості до ризику” [11]. Перша містить 25 тверджень, достатньо 5 хвилин для заповнення, на обробку результатів витрачається до 1 хв./люд., інтерпретація проводиться за такими шкалами: “Мотивація обов’язком”; “Професійна стійкість”; “Взаємодопомога та довіра”; “Професійна компетентність”; “Вольове зусилля”. Сумарно за всіма шкалами визначається загальний показник психологічної готовності особистості до екстремальної діяльності.

Експрес-методика “Психологічна готовність особистості до ризику” містить 32 твердження, до 5 хвилин для її проведення, на обробку до 1 хв./люд., інтерпретація проводиться по таким шкалам: “Здатність до вольового зусилля”; “Військове товариство”; “Професійна ідентичність”; “Самовладання”. Також вираховується загальний показник психологічної готовності особистості до ризику як сума за всіма шкалами. Відзначимо, що в процесі розробки цих методик була проведена їхня відповідна стандартизація, апробація та практична реалізація.

По завершенню даної роботи психологами даються рекомендації командирам по формуванню складу підрозділів: так, військовослужбовців з високим і середнім рівнем психологічної готовності до екстремальної діяльності, ризику рекомендується використовувати в бойових підрозділах, з

низьким рівнем – у небойових (тилових) підрозділах, також з останніми проводиться цільова психологічна допідготовка та надалі відбувається спостереження молодшими командирами за їхньою діяльністю.

На другому етапі психологічного супроводу СБД військовослужбовців в екстремальних умовах з використанням обладнання МЦПС проводяться такі основні заходи психологічної роботи:

моніторинг психологічного стану о/с;

експрес-психодіагностика в о/с ознак дезадаптації, динаміки рівня психологічної безпеки особистості, стійкості до бойової психологічної травматизації особистості;

психологічна підтримка комбатантів, надання екстреної психологічної допомоги о/с, хто цього потребує (індивідуальне та групове консультування, проведення дебрифінгів) [12];

участь у проведенні розслідувань надзвичайних подій зі складанням довідки про психологічні аспекти надзвичайної події [13];

участь у визначенні придатності до подальшої СБД о/с, в яких виявлені ознаки бойової психічної травми;

психологічні рекомендації командирам підрозділів для покращення СБД та матеріально-побутових умов перебування о/с в екстремальних умовах, підтримання відповідних норм службового навантаження, контролю бойового стресу;

відновлення рівня психологічної безпеки особистості, підтримка позитивного психоемоційного стану у військовослужбовців після бойових дій та інші заходи психологічної роботи.

Для роботи в польових умовах для проведення експрес-психодіагностики в НДЦ розроблено методики “Дезадаптивність” [14], “Оцінка травматичності бойового досвіду у комбатантів” [15], “Експрес-діагностика психологічної безпеки особистості” [16], “Стійкість до бойової психологічної травматизації” [17].

Після 2-х тижнів перебування в районі проведення АТО та виконання СБЗ у військовослужбовців проводиться експрес-діагностика процесу адаптації до таких умов з використанням методики “Дезадаптивність” [14]. Під час її розробки за основу була взята відома методика “Багаторівневий особистісний опитувальник” А. Г. Маклакова, версія “Адаптивність-200”. Після проведення відповідної стандартизації та практичної апробації в зоні АТО розроблена методика “Дезадаптивність” містить 45 тверджень, які об’єднані в такі шкали: “Щирість”, “Порушення поведінкової регуляції”, “Вірогідність вчинення суїцидальних спроб”, “Втрата комунікативного потенціалу”, “Порушення моральної нормативності”. Час для проведення тесту 10 хв., обробки результатів 1 хв./люд., розраховується загальний показник рівня адаптивності особистості до екстремальних умов.

Разом з тестом “Дезадаптивність” для визначення особливостей травматичності бойового досвіду використовується відповідна методика, яка містить 39 тверджень, об’єднаних у 5 шкал: “Несприятливі соціальні умови виконання бойових завдань”, “Характеристики участі в бойових діях, що стають джерелом травматизації”, “Загальна несприятлива ситуація участі в бойових діях”, “Власні ресурси стійкості, які дає професійна та психологічна підготовка, поєднані зі свідомим ставленням до участі в бойових діях”, “Зовнішній ресурс – дружба, повага, впевненість в економічному благополуччі родини” [15]. Час для проведення тесту 8–10 хв., обробки результатів 3 хв./люд., потім сумарно за усіма шкалами розраховується загальний показник травматичності бойового досвіду у комбатантів.

За 7-10 днів до закінчення ротації проводиться експрес-діагностика рівня психологічної безпеки особистості, методика містить 28 тверджень, які об’єднані в шкали “Морально-комунікативна”, “Мотиваційно-вольова”, “Ціннісне-смісловова”, “Внутрішній комфорт” [16]. Час для проведення тесту 5 хв., обробки результатів 1 хв./люд., розраховується інтегративний показник рівня психологічної безпеки особистості.

Разом із тестом “Експрес-діагностика рівня психологічної безпеки особистості” проводиться методика “Стійкість до бойової психологічної травматизації”, вона містить 45 тверджень, які об’єднані в шкали “Очікування від участі в бойових діях”, “Подолання стресової ситуації”, “Реалізація набутого бойового досвіду” [17]. Час для проведення тесту 10 хв., обробки результатів 3 хв./люд., розраховується загальний показник рівня стійкості до бойової психологічної травми особистості.

Всі розроблені експрес-методики пройшли відповідну стандартизацію та практичну апробацію в умовах АТО та показали високу ефективність у проведенні психодіагностики військовослужбовців.

На третьому завершальному етапі (після виконання СБЗ в АТО після повернення в ППД) з використанням обладнання МЦПС здійснюються такі основні заходи психологічної роботи:

психодіагностика у військовослужбовців ознак бойової психологічної травматизації, рівня психологічної безпеки особистості комбатантів та надалі можливого розвитку посттравматичного стресового розладу (15 ПЕОМ з відповідним програмним забезпеченням);

надається індивідуальна психологічна допомога тим, хто її потребує, а також в/с, які: мали поранення; травмованим; що перебували в полоні терористів; тривалий час знаходилися в ізоляції від основних сил; були свідками смерті, важкого поранення, травмування товаришів по службі (для цього створюється “група посиленої психологічної уваги”) [12; 13];

психологічна підтримка з відвідуванням травмованих і поранених у медичних установах;

вивчення соціально-психологічного клімату у військових колективах;

розробка рекомендацій командирам підрозділів з оптимізації службової діяльності з метою зменшення або послаблення дії стрес-факторів, що травмують психіку військовослужбовців;

організація відповідного повноцінного відпочинку, дозвілля комбатантів;

психологічна робота з родинами військовослужбовців – учасників АТО.

Висновки. 1. Розроблений мобільний центр психологічного супроводу професійної діяльності фахівців екстремального профілю є універсальним багатофункціональним засобом, за допомогою якого можна більш якісно проводити заходи психологічної роботи з особовим складом при виконання службово-бойових завдань у відриві від пункту постійної дислокації.

2. На МЦПС професійної діяльності фахівців екстремального профілю покладаються наступні заходи проведення психологічної роботи: забезпечення належних умов проведення психологічної роботи поза ППД; психологічного вивчення (психодіагностики) особового складу, який планується залучатися до виконання СБЗ поза межами ППД; цільової психологічної підготовки військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах; визначення психологічної готовності військовослужбовців до виконання СБЗ в екстремальних умовах (ризик); вивчення особливостей соціально-психологічного клімату у військових колективах; психологічної підтримки та психологічної допомоги (індивідуальне та групове консультування, проведення дебрифінгів) особовому складу, що виконують СБЗ в екстремальних умовах, який цього потребує; участь у проведенні розслідувань надзвичайних подій зі складанням довідки про психологічні аспекти надзвичайної події; психологічної експертизи військовослужбовців для визначення професійної придатності до подальшого виконання СБЗ в екстремальних умовах; психодіагностики військовослужбовців після виконання СБЗ в екстремальних умовах та визначення осіб, які потребують посиленої психологічної уваги; психологічного відновлення особового складу після виконання СБЗ в екстремальних умовах для підвищення рівнів психологічної безпеки особистості та психологічної готовності особового складу для виконання СБЗ в екстремальних умовах.

3. Заходи психологічної роботи з використанням обладнання МЦПС професійної діяльності фахівців екстремального профілю доцільно проводити на трьох етапах: підготовчому (перед виконанням СБЗ), етапі безпосереднього

виконання завдань, завершальному етапі (після виконання завдань при поверненні в ППД).

4. Використання МЦПС професійної діяльності фахівців екстремального профілю дозволить істотно знизити психогенні втрати серед особового складу.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку полягають в більш детальному розробленні заходів психологічної роботи, які доцільно проводити з використанням обладнання МЦПС професійної діяльності фахівців екстремального профілю.

Список використаної літератури

1. Наказ Міністра внутрішніх справ України від 08.12.2016 р. № 1285 “Про затвердження Положення про психологічне забезпечення в Національній гвардії України”. К., 2016. 26 с.
2. Наказ Командувача Національної гвардії України від 01.09.2017 р. № 555 “Про затвердження Інструкції з організації психологічного супроводу виконання службово-бойових завдань особовим складом Національної гвардії України”. К., 2017. 34 с.
3. Приходько І. І. Сучасна система психологічного забезпечення професійної діяльності фахівців екстремального профілю в Україні. Проблеми екстремальної та кризової психології. 2017. Вип. 22. С. 214–227.
4. Психологія екстремальної діяльності : навч. посіб. / І. І. Приходько, О. С. Колесніченко, О. В. Тімченко та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Х. : НА НГУ, 2016. 571 с.
5. Приходько І. І., Колесніченко О. С., Мацегора Я. В. Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України в екстремальних умовах. *Честь і закон*. 2014. № 3. С. 68–74.
6. Приходько І. І. Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні антитерористичної операції. *Вісник Київського нац. ун-ту ім. Т. Шевченка. Військово-спеціальні науки*. 2015. № 2(33). С. 35–39.
7. Професійно-психологічний тренінг військовослужбовців Національної гвардії України: монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Х. : НА НГУ, 2016. 281 с.
8. Основи психологічної підготовки військовослужбовців Національної гвардії України до виконання службово-бойової діяльності в екстремальних умовах : навч. посіб. / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько / За заг. ред. проф. І. І. Приходька. Х. : НА НГУ, 2017. 127 с.
9. Автоматизований психодіагностичний комплекс визначення професійної придатності кандидатів на військову службу у внутрішні війська МВС України і навчання у вищих військових навчальних закладах МВС України: монографія / І. В. Воробйова, І. І. Приходько, С. Т. Полторак та ін. Х. : Акад. ВВ МВС України, 2012. 297 с.

10. Психологічна готовність військовослужбовців Національної гвардії України до службово-бойової діяльності поза межами пункту постійної дислокації: монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. В. Воробйова та ін. Х. : НА НГУ, 2016. 335 с.
11. Психологічна готовність до ризику військовослужбовців Національної гвардії України : монографія / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. Х. : НА НГУ, 2017. 308 с.
12. Теорія та практика психологічної допомоги : навч. посіб. / В. І. Пасічник, І. І. Ліпатов, Л. Ф. Шестопалова та ін. Х. : Акад. ВВ МВС України, 2011. 250 с.
13. Профілактика самогубств серед військовослужбовців Національної гвардії України : навч. посіб. / О. С. Колесніченко, Я. В. Мацегора, І. І. Приходько та ін. / за заг. ред. проф. І. І. Приходька. – Х. : НА НГУ, 2016. 117 с.
14. Приходько І. І. Експрес-опитувальник “Деадаптивність”: розроблення, апробація, психометричні показники / І. І. Приходько, Я. В. Мацегора, О. С. Колесніченко та ін. // *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : психологія* : електрон. наук. фах. вид. 2017. Вип. 3. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrpn_2017_3_8.
15. Колесніченко О. С., Мацегора Я. В., Приходько І. І. Методика оцінки травматичності бойового досвіду у військовослужбовців – учасників бойових дій. *Причорноморські психологічні студії*. 2017. Вип. 1. С. 54–61.
16. Приходько І. І. Розробка психодіагностичного інструментарію визначення психологічної безпеки особистості фахівців екстремальних видів діяльності. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія психологічна*. 2012. Вип. 2(1). С. 312–322.
17. Визначення травматичності бойового досвіду та психологічна діагностика стійкості військовослужбовців Національної гвардії України до травматизації бойовим досвідом : метод. реком. / О. С. Колесніченко. Х. : НА НГУ, 2017. 63 с.

Приходько И. И., Колесниченко А. С., Мацегора Я. В., Чижевский С. А. Мобильный центр психологического сопровождения профессиональной деятельности специалистов экстремального профиля

В статье обоснованы цель, основные задачи и функциональное назначение мобильного центра психологического сопровождения профессиональной деятельности специалистов экстремального профиля. На примере организации психологического сопровождения служебно-боевой деятельности военнослужащих Национальной гвардии Украины рассмотрены основные мероприятия психологической работы, которые можно проводить с личным составом с использованием созданного мобильного центра психологического сопровождения на разных этапах выполнения служебно-боевых задач: подготовительном (перед убытием в район выполнения задач); этапе непосредственного выполнения задач; завершающем этапе (после выполнения задач и возвращения в пункт постоянной дислокации).

Ключевые слова: *экстремальная деятельность, мобильный центр, психологическое сопровождение, военнослужащие.*

Prykhodko I., Kolesnichenko O., Matsegora Y., Chyzhevskiyi S. Mobile Center of Psychological Support of Professional Activity of Extreme Profilespecialists

The article substantiates the purpose, the main tasks and functional assignment of the mobile center of psychological support of the professional activity of the extreme profilespecialists. The following activities of psychological work are entrusted to the mobile center of psychological support of professional activity of extreme profilespecialists: to ensure proper conditions for conducting psychological work outside the places of permanent location; psychological study (psychodiagnosis) of the personnel, which is planned to be engaged in performing service and combat tasks outside places of permanent location using the automated psychodiagnostic multicomponent "Psychodiagnosics"; targeted psychological training of servicemen to perform tasks in extreme conditions; determination of psychological readiness of military personnel to perform tasks in extreme conditions (risk) using methods of express diagnostics; studying the features of the socio-psychological climate in military communities; psychological support and psychological assistance (individual and group counseling, debriefing) to personnel performing tasks in extreme conditions that require it; participation in investigations of emergencies compiling a certificate concerning the psychological aspects of an emergency; performing the psychological examination of military personnel to determine professional suitability for further tasks performing in extreme conditions; psychodiagnosics of servicemen having performed tasks in extreme conditions and determining of persons needed the intensive psychological attention; psychological restoration of the personnel having performed tasks in extreme conditions for raising the levels of psychological security of a person and psychological readiness of the personnel to perform tasks in extreme conditions in the future.

Using the example of the organization of psychological support of military service of the servicemen of the National Guard of Ukraine, the main measures of psychological work that can be conducted to the personnel using the created mobile center of psychological support at different stages of the performance of service and combat tasks are: preparatory (before leaving for the task area); stage of direct execution of tasks; the final stage (after completing tasks when returning to a permanent location).

Key words: extreme activity, mobile center, psychological support, servicemen.